

УДК 347.122

Гринько Світлана Дмитрівна –

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Svitlana D. Hrynko –

Doctor of Juridical Sciences, professor,
Head of the Department of Civil Law and Procedure
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
(8 Heroiv Maidanu Street, Khmelnytskyi, Ukraine)

Порозова Інна Юріївна –

аспірантка
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Inna Yu. Porozova –

PhD student,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
(8 Heroiv Maidanu Street, Khmelnytskyi, Ukraine)

Поняття пацієнта як учасника відносин у сфері охорони здоров'я

У статті визначено ознаки та поняття пацієнта як учасника відносин у сфері охорони здоров'я. Зроблено висновок, що у юридичній літературі з охорони здоров'я мають місце різні позиції щодо ознак пацієнта та визначення поняття цієї категорії. Вирішення цього питання має значення для визначення особливостей цивільної правосуб'єктності пацієнта.

Ключові слова: відносини, здоров'я, медична послуга, медична допомога, охорона, пацієнт, учасник, фізична особа.

S.D. Hrynko, I.Yu. Porozova The Concept of the Patient as a Participant in Relations in the Field of Health Protection

The article defines the signs and concepts of the patient as a participant in relations in the field of health care. It was concluded that in the legal literature on health care there are different positions regarding the characteristics of the patient and the definition of the concept of this category. Solving this issue is important for determining the features of the patient's civil legal personality.

Distinction between the person of the patient and the patient was carried out. It is noted that the disease is a condition of a physical person, therefore a sick person can be treated at home or be treated in a medical treatment facility. A patient is a natural person who is being treated in a medical treatment facility, where a medical worker provides him with medical assistance.

Such characteristics of a patient as a participant in relations in the field of health care include: 1) he is a natural person, that is, a person as a subject of civil legal relations; 2) there must be an individual's will; 3) a person applies to health care institutions of any organizational and legal form and form of ownership or natural person, as a subject of entrepreneurial activity for medical practice; 4) the object of the appeal is the provision of medical services, medical assistance, rehabilitation services, as well as participation in a medical experiment; 5) in the cases provided for by law, a natural person acquires the status of a patient without a personal declaration of will and application to health care institutions; 6) regardless of the state of health of an individual (sick or healthy); 7) regardless of the basis for the emergence and remunerative nature of the legal relationship with the security institution (agreement or law, remunerative or free).

It was concluded that a patient is a natural person who, regardless of his state of health, applies (except for cases provided by law) to health care institutions of any organizational and legal form and form of ownership

or natural person-subject entrepreneurial activity in medical practice, for the provision of medical services, medical assistance, rehabilitation services, as well as participation in a medical experiment, based on the law or a civil law contract, on the basis of remunerative or unpaid medical activity.

Keywords: *relationship, health, medical service, medical assistance, security, patient, participant, individual.*

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3) [1]. При цьому на державу покладається обов'язок щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3 Конституції України) [1]. Здоров'я є головним невідчужуваним благом людини, без якого для людини втрачають значення інші цінності та блага. Відповідно здоров'я є таким благом людини, що дозволяє їй користуватися майновими та немайновими благами, що існують в об'єктивній дійсності. У зв'язку з цим людина зацікавлена у збереженні свого фізичного та психологічного здоров'я, що дозволяє сформувати людину як особистість у фізичному та психологічному розумінні.

На державу покладається обов'язок створювати правові та фактичні передумови для реальної охорони здоров'я кожної окремої людини та населення загалом, а також для відновлення їх здоров'я. Однією з правових гарантій виконання державою взятого обов'язку стало прийняття Основ законодавства про охорону здоров'я у 1992 році, де зазначено, що охорона здоров'я означає «систему заходів, спрямованих на збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя» (ст. 1) [2]. Такі заходи, зокрема, здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, заклади охорони здоров'я. Відповідно обов'язковим учасником відносин у сфері охорони здоров'я є людина, яка зацікавлена у відновленні свого здоров'я, та називається пацієнтом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти здійснення фізичної особи права на охорону здоров'я та фізичну недоторканість були предметом дослідження багатьох вчених, як: Г.В. Анікіна, С.Б. Булеца, Т.В. Волинець, В.О. Галай, А.А. Герц, А.Є. Дзюба, О.В. Дроздова, А.М. Зелінський,

С.В. Книш, Л.В. Красицька, О.В. Крилова, Р.А. Майданик, Г.А. Миронова, О.С. Мостовенко, С.Б. Плотницька, І.Я. Сенюта, Р.О. Стефанчук, С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко та інших. Зокрема, С.Б. Булеца вивчала проблеми теорії та практики цивільно-правових відносин у галузі медичної діяльності [3], Т.В. Волинець - цивільно-правові засоби здійснення права на медичну допомогу [4], В.О. Галай - реалізацію прав людини та громадянина в контексті захисту прав пацієнта [5], А.А. Герц - договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг [6], О.В. Дроздова - цивільно-правовий захист прав пацієнтів в контексті практики Європейського суду з прав людини [7], С.В. Книш - адміністративно-правові відносини у сфері охорони здоров'я в Україні [8], Г.А. Миронова - приватноправове регулювання особистих немайнових відносин у сфері надання медичної допомоги [9], О.С. Мостовенко - реалізація права на медичну допомогу: цивільно-правові аспекти [10], І.Я. Сенюта - цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги [11], Р.О. Стефанчук - особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві [12], С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко - медичне право України загалом [13].

Невирішені раніше проблеми. У юридичній літературі з охорони здоров'я мають місце різні позиції щодо ознак пацієнта та визначення поняття цієї категорії. Вирішення цього питання має значення для визначення особливостей цивільної правосуб'єктності пацієнта.

Мета цього дослідження полягає у визначенні поняття пацієнта як учасника відносин у сфері охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. У енциклопедичній літературі відсутнє однакове тлумачення терміну «пацієнт». Так, у словнику іншомовних слів зазначається, що «пацієнтом є хворий, який лікується у лікаря» [14]. Відповідно до словника української мови «пацієнт – це хворий, що звертається до лікаря» [15]. Тобто

схожим є розуміння як пацієнта лише хворої людини, а відмінним вбачаємо об'єкт правовідносин за участю пацієнта: «лікується у лікаря» чи «звертається до лікаря».

Більш широке тлумачення цього терміну розміщено у спеціальній літературі. Зокрема у фармацевтичній енциклопедії пацієнтом (від лат. *patiens*, у перекладі - терплячий, страждаючий) позначають «фізичну особу, яка отримує медичну допомогу (профілактичну, діагностичну, лікувальну), або піддається медико-біологічним дослідженням (клінічним випробуванням), або є донором крові чи певного органа при трансплантації тощо» [16]. Тобто пацієнтом визнається лише фізична особа, яка є суб'єктом правовідносин щодо медичної допомоги, медико-біологічних досліджень, донорства крові, трансплантації. Звідси випливає, що пацієнтом може бути фізична особа незалежно від стану здоров'я, тобто як хвора, так і здорова. Крім того пацієнтом є фізична особа, яка звертається до лікаря, так і лікується у лікаря.

Вищезазначене широке тлумачення терміну «пацієнт» відображено у Основах: «пацієнт - фізична особа, яка звернулася за медичною та/або реабілітаційною допомогою або медичною послугою та/або якій така допомога або послуга надається» (ч. 1 ст. 3) [2]. Тобто фізична особа для набуття статусу пацієнта має звернутися чи вже одержувати окремі види медичних дій: медичну допомогу, реабілітаційну допомогу, медичні послуги.

Доцільно також згадати визначення поняття «пацієнт» у Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань, затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 № 690: «пацієнт (здоровий доброволець) - особа, яка може бути залучена як досліджувана до клінічного випробування лікарського засобу» (ст. 2.1) [17]. Однак таке визначення має спеціальне значення, оскільки застосовується лише для проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань. Відповідно пацієнтом може визнаватися лише фізична особа за наявності таких умов: а) має бути здоровою; б) це доброволець, тому без її згоди вона не може приймати участь у медичних відносинах; в) вступає до відносин виключно для проведення клінічних випробувань лікарських

засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань. Отже, зазначене визначення поняття пацієнта має вузьке спеціальне значення для окремої сфери медичної діяльності, тоді як у Основах розкрито сутність правового статусу пацієнта загалом. Така законодавча позиція одержала підтримку серед окремих вчених. На думку І.Я. Сенюти, «закріплене в Основах визначення поняття «пацієнт» є вдалим» [11, с. 132].

У юридичній літературі зустрічаються міркування щодо недосконалості нормативного визначення поняття пацієнта. Так, О.С. Мостовенко вважає, що «законодавство України досить звужено визначає поняття «пацієнт», при цьому встановлюючи, що ним може бути виключно фізична особа, яка звернулася за медичною допомогою, не уточнюючи, куди така особа має звернутися для того, щоб набути правового статусу пацієнта» [10, с. 46]. Тому, вчена пропонує до визначення поняття «пацієнт» у ч. 1 ст. 3 Основ додати вказівку на медичні заклади, до яких він може звернутися [10, с. 47].

Вказує на заклади до яких фізична особа може звернутися для надання медичних послуг також А.А. Герц, на думку якої, «пацієнтом є фізична особа, яка звернулася та/або якій надається медична послуга закладами охорони здоров'я та/або медичними працівниками» [6, с. 380].

Подібні міркування висловлюють С.Г. Стеценко та В.Ю. Стеценко, які наголошують на тому, що «для набуття статусу пацієнта у людини повинні виникнути реальні відносини (правовідносини) з лікувально-профілактичним закладом незалежно від його форми власності (державна, комунальна, приватна), які ґрунтуються на зверненні людини до цього закладу за медичною допомогою або участі її в експерименті» [13, с. 69-70]. На думку вчених, «пацієнтом є особа, яка звернулася за наданням профілактичної, діагностичної, лікувальної чи реабілітаційно-відновної допомоги до закладу охорони здоров'я будь-якої форми власності чи медичного працівника індивідуальної практики незалежно від стану здоров'я або добровільно погодилась на проведення медико-біологічного експерименту» [13, с. 69-70].

Проаналізувавши чинне законодавство України, а також проекти нормативно-правових актів, які зареєстровані у Верховній Раді України, Л. Жуковина сформулювала поняття «пацієнт» таким чином: «пацієнтом є особа, незалежно від віку, статі, расової належності, віросповідання, національності, стану здоров'я та інших чинників, яка отримує медичну допомогу або користується медичними послугами у державних, комунальних і приватних закладах охорони здоров'я» [18, с. 47]. Тобто пацієнтом може бути будь-яка особа (людина) незалежно від стану здоров'я, яка вже отримує медичну допомогу або користується медичними послугами у будь-яких за формою власності закладах охорони здоров'я.

Таким чином вчені деталізують осіб, до яких пацієнт може звернутися за наданням допомоги: а) медичні заклади; б) окремі медичні працівники індивідуальної практики; в) будь-якої форми власності.

Заслуговує на увагу визначення поняття пацієнта, яке запропонувала С.Б. Булеца: «Пацієнт – це завжди і лише фізична особа (дієздатна і недієздатна), організм, орган або тканина якої є об'єктом медичних маніпуляцій, тобто це особа, яка безпосередньо контактує з закладами охорони здоров'я (приватними лікарями) і звернулася до них за наданням діагностичної, лікувальної, профілактичної тощо допомоги або добровільно погодилася на проведення медико-біологічного експерименту» [3, с. 210]. При цьому, вчена також вказує на визначальну ознаку поняття «пацієнт» як звернення до закладу охорони здоров'я: «пацієнт – особа, яка лікується у лікаря» [3, с. 210]; «пацієнт – це фізична особа, яка перебуває на лікуванні в медичному закладі, тобто вступає в цивільно-правові відносини з закладом охорони здоров'я щодо надання медичної допомоги в особі лікаря» [3, с. 205]. Таким чином, вчена відмежовує пацієнта від іншого – хворого, тобто «фізичної особи, яка перебуває на лікуванні вдома, тобто поза межами медичного лікувального закладу» [3, с. 205].

На думку В.В. Марєєва «пацієнтом є особа, яка вступає у певні правовідносини із закладами охорони здоров'я (медичними працівниками) щодо отримання медичної допомоги (медичних послуг) чи іншої участі у здійсненні медичної діяльності» [19, с. 76]. При

цьому вчений наголошує, що «для набуття статусу пацієнта фізичній особі не обов'язково мати якусь захворювання» [19, с. 76]. Він пояснює правильність зробленого висновку через правовий статус особи: «Пацієнт — це правовий статус. Його автоматично набуває будь-яка особа, яка звертається за медичною допомогою. Термін «пацієнт» характеризує особу як учасника певних правовідносин, в той час як термін «хворий» характеризує стан здоров'я особи. Хворий — це біологічний статус, що характеризує відхилення від норми в стані організму, причому не лише людського. Хворий може й не стати пацієнтом (наприклад, лікуватись самостійно або за допомогою членів сім'ї та знайомих, або не лікуватись взагалі). У свою чергу пацієнт, як вже відзначалось, може і не бути хворим, наприклад, брати участь у медичному експерименті» [19, с. 75].

До ознак змісту терміну «пацієнт» О. Дроздова відносить такі: «1) пацієнтом є фізична особа або суб'єкт правовідносин. Не може бути пацієнтом юридична особа і тварина; 2) пацієнтом є суб'єкт, який вступає у певні правовідносини із закладами охорони здоров'я (медичними працівниками) щодо отримання медичної допомоги або бере участь як досліджуваний при клінічних випробуваннях лікарських засобів; 3) хворий – не біологічний статус. Пацієнтом може бути тільки фізична особа, і це її правовий статус; 4) пацієнт може бути учасником як цивільно-правових, так і кримінально-правових відносин» [7, с. 192]. При цьому вчена обґрунтовує свою окрему позицію вказівкою на те, що «пацієнтами не можуть бути тварини тому, що їм надається не медична допомога, а ветеринарна» [7, с. 190]. На підставі зазначеного вчена визначає поняття «пацієнт» як суб'єкта, який вступає у певні правовідносини із закладами охорони здоров'я (медичними працівниками) щодо отримання медичної допомоги або бере участь як досліджуваний при проведенні медико-біологічних експериментів чи при клінічних випробуваннях лікарських засобів» [7, с. 190].

До основних ознак пацієнта А.О. Дутко та К.П. Ковбаса віднесли такі: «1) це виключно людина (фізична особа), оскільки лише вона володіє здоров'ям та має право на його охорону; 2) пацієнтом є особа, якій надається медична допомога; 3) це особа, яка може брати участь у

медичному експерименті; 4) пацієнт – це особа, якій може надаватися примусово медична допомога (несвідомо; за рішенням суду); 5) пацієнт звертається до суб'єктів медичної діяльності на основі договору або за рахунок державних коштів (безкоштовно), таким чином вступаючи в відносини з приводу надання медичної допомоги (амбулаторно або стаціонарно); 6) пацієнт наділяється відповідними правами та обов'язками особистого немайнового характеру; 7) є контрагентом у правових відносинах з юридичною особою – закладом охорони здоров'я або фізичною особою-підприємцем, що надають медичні послуги» [20, с. 52]. На підставі виділених ознак вчені запропонували таке визначення поняття пацієнта: «це фізична особа, яка отримує медичну допомогу з приводу будь-якого захворювання, патологічного стану або іншого порушення здоров'я та життєдіяльності, а також користується медичними послугами незалежно від наявності у нього захворювання» [20, с. 52]. При цьому вони наголошують, що «пацієнт та хворий не тотожні поняття» [20, с. 52].

У юридичній літературі зустрічається позиція окремих вчених, які розкривають поняття «пацієнт» через призму здійснення особою права на здоров'я. Так, В.О. Галай запропонувала наступне теоретико-правове визначення пацієнта: «Пацієнт – це людина незалежно від віку, статі, расової належності, віросповідання, національності, стану здоров'я та інших чинників, яка реалізує своє право на отримання медичної допомоги» [5, с. 47]. При цьому вчена наголошує, що людина «отримує медичну допомогу або користується медичними послугами у державних, комунальних і приватних закладах охорони здоров'я» [5, с. 47].

На особливу увагу заслуговує позиція Р.О. Стефанчука, який через здійснення особою права на здоров'я виділив ознаки поняття «пацієнт»: «1) пацієнтом може бути виключно людина, оскільки наявність такого правового статусу, насамперед, не залежить ні від громадянства, ні від характеру суспільних відносин (приватно-правових чи публічно-правових), учасником якого вона є. Окрім цього, введення такої ознаки свідчить про те, що на юридичних осіб, державу Україна, територіальну громаду та інших учасників

(суб'єктів) правовідносин цей правовий статус не поширюється; 2) пацієнтом повинна визнаватися людина, яка звернулася за наданням медичної допомоги; 3) звернення за наданням медичної допомоги повинно бути адресоване відповідним закладам охорони здоров'я» [12, с. 319-320].

Таким чином вчений зайняв відмінну від вищезазначених позицію щодо розуміння пацієнта.

По-перше, він пов'язав пацієнта лише з наданням медичної допомоги. На його думку, «медична допомога може бути лише у випадку, коли здійснюються медичні діяння, спрямовані на збереження, відновлення та покращення здоров'я фізичних осіб й реалізацію обов'язків держави по захисту життя фізичних осіб та забезпеченню санітарно-епідемічного благополуччя населення. В решті випадків мова повинна йти про надання медичних послуг. І в цьому випадку ми вже будемо мати справу не з пацієнтом, а зі споживачем відповідних медичних послуг». Тобто, медичну допомогу надають пацієнту, а медичні послуги – споживачу.

По-друге, пацієнт не може бути учасником медико-біологічних та інших досліджень, оскільки окремі з них також можуть бути пов'язані із наданням медичних послуг, а не медичної допомоги.

По-третє, пацієнтом є виключно ті фізичні особи, які звертаються за наданням медичної допомоги до державних медичних закладів. На підставі зайнятої позиції вчений не визнає пацієнтами осіб, яким надають медичні послуги, оскільки вони надаються у приватних медичних закладах.

По-четверте, вчений наголошує, що ознака «хворий» не характерна для позначення категорії «пацієнт». Він підтримує позицію, що поняття «хворий» характерно для фіксації загального стану здоров'я людини та важливе в аспекті медицини [12, с. 319-320]. Крім того Р.О. Стефанчук розрізняє особу-пацієнта та фізичну особу, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я (згідно ст. 287 ЦК України), зазначаючи, що «пацієнтом може бути і особа, якій надається медична допомога в інших умовах, що не пов'язані з її помещенням у стаціонар, наприклад, амбулаторне лікування» [12, с. 319-320]. Позиція вченого віднайшла одностайність поміж науковців.

Так, на думку І.Я. Сенюти, «вживання слів «хворий» чи «пацієнт» не повинно ставитись у залежність від місця надання медичної допомоги, адже особа, яка отримує медичну допомогу амбулаторно, також є пацієнтом і користується правами пацієнта. «Пацієнт» є правничим, а «хворий» – медичним терміном, отож, для цілей правового регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги треба використовувати саме термін «пацієнт» [11, с. 134].

Виходячи з вищевиділених ознак Р.О. Стефанчук під поняттям «пацієнт» розуміє «людину, яка звернулася до закладів охорони здоров'я з вимогою про надання їй медичної допомоги, що спрямована на збереження, підтримання, відновлення чи покращення її здоров'я і реалізацію обов'язків держави по захисту її життя та забезпеченню санітарно-епідемічного благополуччя населення» [12, с. 320].

Викладена позиція Р.О. Стефанчука щодо розуміння категорії «пацієнт», можна припустити, була сформована під впливом міркувань окремих лікарів та пацієнтів. Свою гіпотезу ми можемо пояснити у висловлених нижче тезах.

Особливий інтерес становить порівняльний аналіз термінів «пацієнт», «клієнт» та «споживач», що здійснили Д.М. Кутузова, Т.Г. Степурко, П.А. Ковтонюк. Дослідники провели опитування поміж лікарів та пацієнтів щодо розуміння відмінностей між цими концептами. За результатами опитування було зроблено такі висновки: 1) «пацієнт» - це людина, яка постійно перебуває на обліку лікаря; потребує допомоги; перебуває у важкому стані; пасивний; може бути тільки в державній лікарні [21, с. 89]. Тобто людина як пацієнт може розраховувати на надання медичної допомоги лише у медичному закладі державної форми власності; 2) «клієнтом» є той, хто платить за медичні послуги в приватних закладах; хто споживає послуги естетичної медицини; має мало спільного з лікуванням хвороби; 3) «споживачам» медичних послуг давали характеристики застрахованих осіб, а також близькі за змістом поняття до «клієнта», тобто «з нормальним самопочуттям», а отже, спроможність самостійно робити вибір, однак «споживач» вважається відмінним від «клієнта» тим, що може отримувати медичну послугу, не

обов'язково даючи щось взамін [21, с. 89]. При цьому, дослідники наголошують, що «ключовими відмінностями в характеристиках була спроможність клієнта оплатити кращу «обгортку» медичної послуги, тоді як пацієнт змушений приймати все як є» [21, с. 89].

Позиція Р.О. Стефанчука спричинила дискусію поміж вчених. На думку І.Я. Сенюти, яку ми підтримуємо, «пацієнт може звертатись не лише до закладу охорони здоров'я, а й до іншого суб'єкта, який провадить господарську діяльність з медичної практики, а саме до фізичної особи – підприємця, тому обмежувати визначення закладом охорони здоров'я неправильно» [11, с. 133]. Крім того, вчена наголошує, що «це визначення не враховує випадків, коли пацієнт не вчиняє активних дій щодо звернення за медичною допомогою, проте така йому надається». Вона також не погоджується з висновком, що «особа при зверненні за медичною послугою вважається не пацієнтом, а споживачем медичних послуг. Навіть при укладенні договору про надання медичних послуг фізична особа реалізує таким чином своє право на медичну допомогу і користується усіма правами пацієнта, закріпленими в законодавстві про охорону здоров'я, а, відтак, повинна визнаватись пацієнтом» [11, с. 132].

У контексті вищевикладеної дискусії заслуговує на увагу позиція С.В. Книш, який пацієнтом позначав фізичну особу, яка замовила медичну послугу для особистих потреб та/або звернулася за медичною допомогою у разі необхідності надання ургентної медичної допомоги [8, с. 4]. При цьому вчений розмежовує приватні та публічні правовідносини охорони здоров'я, залежно від ролі пацієнта. Так, у медичних, цивільних правовідносинах пацієнт є первинним суб'єктом, оскільки приватні правовідносини виникають з моменту звернення пацієнта за отриманням медичної послуги. В адміністративних правовідносинах він є кінцевим суб'єктом – отримувачем ефекту управляючої діяльності державних органів у сфері охорони здоров'я [8, с. 4]. Водночас вчений вбачає специфіку пацієнта, як суб'єкта адміністративно-правових відносин у сфері охорони здоров'я, у таких положеннях: «1) звернення пацієнта не є підставою для виникнення адміністративно-правових відносин

у сфері охорони здоров'я; 2) на відміну від цивільних (приватних) правовідносин пацієнт не є первинним суб'єктом; 3) пацієнт є кінцевим суб'єктом – отримувачем ефекту управляючої діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері охорони здоров'я» [8, с. 30].

Отже, на думку С.В. Книш, у сфері охорони здоров'я пацієнт є учасником як приватних, так і публічних правовідносин. Це дозволяє зробити висновок про те, що вчений наділяє правовідносини у сфері охорони здоров'я за участю пацієнта змішаним характером: можуть бути приватно-публічними - за участю державного чи комунального медичного закладу, так і виключно приватними – за участю приватного медичного закладу чи фізичних осіб із приватної медичної практики.

Висновки. Вищезазначене дозволяє зробити загальний висновок щодо ознак пацієнта: 1) це фізична особа, тобто людина як суб'єкт цивільних правовідносин; 2) має бути волевиявлення фізичної особи; 3) особа звертається до закладів охорони здоров'я будь-якої організаційно-правової форми та форми власності чи фізичної особи, як суб'єкта підприємницької діяльності з медичної практики; 4) об'єктом звернення є надання

медичних послуг, медичної допомоги, реабілітаційних послуг, а також участь у медичному експерименті; 5) у випадках, передбачених законом, фізична особа набуває статус пацієнта без особистого волевиявлення та звернення до закладів охорони здоров'я; 6) незалежно від стану здоров'я фізичної особи (хворий чи здоровий); 7) незалежно від підстави виникнення та відплатності правовідносин із закладом охорони (договір або закон, відплатні чи безоплатні).

Отже, пацієнтом є фізична особа, яка, незалежно від стану свого здоров'я, звертається (крім випадків, передбачених законом) до закладів охорони здоров'я будь-якої організаційно-правової форми та форми власності чи фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності з медичної практики, для надання медичних послуг, медичної допомоги, реабілітаційних послуг, а також участі у медичному експерименті, на підставі закону чи цивільно-правового договору, на відплатних або безоплатних засадах здійснення медичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
3. Булеца С.Б. Цивільно-правові відносини у галузі медичної діяльності: проблеми теорії та практики: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2015. 600 с.
4. Волинець Т. В. Цивільно-правові засоби здійснення права на медичну допомогу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2008. 15 с.
5. Галай В. До питання класифікації прав громадян у сфері охорони здоров'я. *Підприємство, господарство і право*. 2009. № 10. С. 46-49.
6. Герц А. А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг: дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.03. Львів, 2016. 421 с.
7. Дроздова О. Щодо питання про зміст поняття «пацієнт». *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. № 1151. Серія «Право». 2015. Вип. 19. С. 189-193. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/5729/5287>.
8. Книш С. В. Адміністративно-правові відносини у сфері охорони здоров'я в Україні: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2019. 494 с.
9. Миронова Г. А. Приватноправове регулювання особистих немайнових відносин у сфері надання медичної допомоги: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.03. Київ, 2020. 515 с.
10. Мостовенко О.С. Реалізація права на медичну допомогу: цивільно- правові аспекти: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03. Київ, 2019. 198 с.

11. Сенюта І.Я. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2018. 640 с.
12. Стефанчук Р.О. До питання про систему особистих немайнових прав пацієнта. *Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення)*. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-18.04.2008, м. Львів. С. 309-324.
13. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: підручник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 507 с.
14. Словник іншомовних слів. Пацієнт. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CF%E0%F6%B3%BA%ED%F2>.
15. Словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82>.
16. Фармацевтична енциклопедія. Терміни по Алфавіту (Пацієнт). URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/760/paciyent>.
17. Порядок проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 № 690 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України 12.07.2012 № 523); зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29 жовтня 2009 р. за № 1010/17026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-09#Text>.
18. Жуковина Л. Права та обов'язки пацієнтів в Україні. Міністерство юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_29268.
19. Марєєв В.В. Пацієнт як потерпілий від злочину. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 60. С.72-77.
20. Дутко А.О., Ковбаса К.П. Особисті немайнові права пацієнта – види, способи та форми захисту. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 3. С. 50-55.
21. Кутузова Д.М., Степурко Т.Г., Ковтонюк П.А. Пацієнт, споживач чи клієнт? Як називати тих, хто по цей бік лікарні? *Наукові записки*. 2015. Том 174. Соціологічні науки. С. 86-91.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorov'ia: Zakon Ukrainy vid 19.11.1992. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
3. Buletsa S.B. Tsyvilno-pravovi vidnosyny u haluzi medychnoi diialnosti: problemy teorii ta praktyky: monohrafiia. Uzhhorod: Polihraftsentr "Lira", 2015. 600 s.
4. Volynets T. V. Tsyvilno-pravovi zasoby zdiisnennia prava na medychnu dopomohu: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Lviv, 2008. 15 s.
5. Halai V. Do pytannia klasyfikatsii prav hromadian u sferi okhorony zdorov'ia. *Pidpriumnystvo, hospodarstvo i pravo*. 2009. № 10. S. 46-49.
6. Herts A. A. Dohovirni zobov'iazannia u sferi nadannia medychnykh posluh: dys. ... d-ra yur. nauk : 12.00.03. Lviv, 2016. 421 s.
7. Drozdova O. Shchodo pytannia pro zmist poniattia "patsiiient". *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*. № 1151. Seriiia "Pravo". 2015. Vyp. 19. S. 189-193. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/5729/5287>.
8. Knysh S. V. Administratyvno-pravovi vidnosyny u sferi okhorony zdorov'ia v Ukraini: dys. ... d-ra yur. nauk: 12.00.07. Ternopil, 2019. 494 s.
9. Myronova H. A. Pryvatnopravove rehuliuвання osobystykh nemainovykh vidnosyn u sferi nadannia medychnoi dopomohy: dys. ... d-ra yur. nauk: 12.00.03. Kyiv, 2020. 515 s.
10. Mostovenko O.S. Realizatsiia prava na medychnu dopomohu: tsyvilno- pravovi aspekty: dys. ... kand. yur. nauk: 12.00.03. Kyiv, 2019. 198 s.

11. Seniuta I.Ya. Tsyvilno-pravove rehuliuвання vidnosyn u sferi nadання medychnoi dopomohy: pytannia teorii i praktyky: monohrafiia. Lviv: Vydavnytstvo LOBF “Medytsyna i parvo”, 2018. 640 s.
12. Stefanchuk R.O. Do pytannia pro systemu osobystykh nemainovykh prav patsiienta. *Medychno pravo Ukrainy: pravovyi status patsiientiv v Ukraini ta yoho zakonodavche zabezpechennia (henezys, rozvytok, problemy i perspektyvy vdoskonalennia)*. Materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii 17-18.04.2008, m. Lviv. S. 309-324.
13. Stetsenko S.H., Stetsenko V.Yu., Seniuta I.Ya. *Medychno pravo Ukrainy: pidruchnyk*. K.: Vseukrainska asotsiatsiia vydavtsiv “Pravova yednist”, 2008. 507 s.
14. Slovnyk inshomovnykh sliv. Patsiient. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CF%E0%F6%B3%BA%ED%F2>.
15. Slovnyk ukrainskoi movy. URL: <https://slovnkyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82>.
16. Farmatsevychna entsyklopediia. Terminy po Alfavitu (Patsiient). URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/760/paciyent>.
17. Poriadok provedennia klinichnykh vyprobuvan likarskykh zasobiv ta ekspertyzy materialiv klinichnykh vyprobuvan: zatv. nakazom Ministerstva okhorony zdorov’ia Ukrainy vid 23.09.2009 № 690 (u redaktsii nakazu Ministerstva okhorony zdorov’ia Ukrainy 12.07.2012 № 523); zareiestrovano v Ministerstvi yustytsii Ukrainy 29 zhovtnia 2009 r. za № 1010/17026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-09#Text>.
18. Zhukovina L. Prava ta obov’iazky patsiientiv v Ukraini. Ministerstvo yustytsii. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_29268.
19. Marieiev V.V. Patsiient yak poterpilyi vid zlochynu. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2011. Vyp. 60. S.72-77.
20. Dutko A.O., Kovbasa K.P. Osobysti nemainovi prava patsiienta – vydy, sposoby ta formy zakhystu. *Elektronne naukovе vydannia “Analychno-porivnialne pravoznavstvo”*. 2022. № 3. S. 50-55.
21. Kutuzova D.M., Stepurko T.H., Kovtoniuk P.A. Patsiient, spozhyvach chy klient? Yak nazyvaty tykh, khto po tsei bik likarni? *Naukovi zapysky*. 2015. Tom 174. Sotsiolohichni nauky. S. 86-91.